

Vere sanctus

Nieuwsbrief van de Vlaamse Werkgroep voor Hedendaagse Latijnse Liturgie

Herfst 2010

Jaargang 9/nr. 2

Redactioneel

Beste lezer,

Onze Negende Ledendag Latijnse Liturgie is alweer achter de rug. We kunnen er met genoegen op terugkijken. Eerst en vooral viel ons voor het eerst de eer te beurt een kardinaal in ons midden te mogen begroeten: de emeritus-aartsbisschop van Utrecht, Z. Em. Adrianus Kardinaal Simonis. Hij heeft niet enkel een pontificale mis gezongen en een interessante homilie gehouden, maar hij nam na afloop ook nog ruim de tijd om de aanwezigen bij een glaasje te begroeten in de Ontmoetingsruimte van onze Sint-Jacob.

Een ander hoogtepunt van de Ledendag was de conferentie die E.H. Pierre François heeft verzorgd rond het thema: *‘Wat zegt Benedictus XVI over het vieren van de eucharistie?’* Hierop wordt verder in deze *Nieuwsbrief* teruggekomen. Zelf heb ik de aanwezigen, bij wijze van welkom, kort toegesproken, o.a. over enkele van mijn tussenkomsten in de pers. Voor hen die niet aanwezig konden zijn op 25 september wil ik hier even op terug komen.

Vooreerst heb ik een wat uitgebreidere replek geschreven op reacties in het weekblad *Tertio*. De terugkeer naar kerkelijke traditie of tradities werd daar door enkele lezers afgedaan als een *nostalgie du passé*. Die visie heb

ik willen weerleggen. Eigenlijk gaat het om *‘de diepere overtuiging dat wie de toekomst wil veiligstellen, het verleden op zijn waarde moet weten te schatten’*, heb ik geschreven. Er zijn geen twee kerken: die van vóór en die van na het Tweede Vaticaans Concilie. Wat eeuwenlang waarde had, kan toch niet van de ene dag op de andere waardeloos worden, zoals Paus Benedictus XVI het heel juist heeft gesteld. Laat ons eens gaan kijken of joden, moslims, orthodoxe gelovigen, ja zelfs meer behoudende protestanten hun rituelen en gebeden overboord hebben gegooid om zich aan te passen aan de tijd... Waarom zou dat dan in de *Catholica* wel moeten kunnen?

Deze reactie was niet onopgemerkt gebleven. Ze werd o.a. integraal overgenomen op de webstek *Rorate*. En zo gaf zij weer aanleiding tot de vraag om een interview van het Franse tijdschrift *L’Homme Nouveau*, uitgegeven door het huis dat ook de Franse editie van *L’Osservatore Romano* distribueert. Daar heb ik bij voorbeeld de idee gelanceerd dat de Kerk nu een tweede *aggiornamento* kent, waarbij het stof van vijftig jaar wegwaait door de vensters die Paus Ratzinger weer geopend heeft door te durven spreken van een continuïteit tussen vóór en na Vaticanum II.

Elke periode van de kerkgeschiedenis heeft heel waardevolle bijdragen geleverd tot de grote Traditie van de Kerk, niet enkel de eerste eeuwen of de tijd sinds het concilie. *‘Het feit*

dat deze liturgie na een halve eeuw herontdekt wordt, en vaak door — niet zelden welopgeleide — jongeren, zegt veel. Er zit zoveel rijkdom in die oude teksten en riten, zoveel wijding, zoveel diepgang. Maar ook in de nieuwere vormgeving van de liturgie moet nog veel verdieping plaats vinden. Er zitten ook daar rijkdommen in die vaak onontdekt en onontgonden blijven door teveel oppervlakkigheid en te weinig kennis.’ En wij mogen natuurlijk ook hopen op een soort van wederzijdse bevruchting tussen de beide vormen van de ene Romeinse ritus, zoals eertijds kardinaal Ratzinger het al wenste. ■

*(mgr.dr.) L. De Maere
pastoor St.-Jacob Antwerpen
voorzitter VWHLL*

Wat zegt Benedictus XVI over het vieren van de eucharistie?

Dit was het thema van de conferentie, die E.H. Pierre François, stichtend lid van onze Werkgroep, tijdens onze jongste Ledendag gegeven heeft. Hij begon met te verwijzen naar het recente bezoek van Paus Benedictus XVI aan het Verenigd Koninkrijk, waar het eucharistisch hooggebed van elke Mis steeds in het Latijn werd gebeden. Dit ligt in de lijn van andere gebruiken die de Paus in zijn liturgie heeft laten herinvoeren, zoals het geknield en op de tong ontvangen van de communie.

Om de huidige situatie beter te begrijpen achtte de spreker het goed eerst eens de geschiedenis van de Mis in te duiken. Al bij Sint Paulus zien we een grote eerbied voor de overlevering die hij heeft ontvangen: *‘geen sprake van liturgische creativiteit’*. Net hetzelfde zien we bij de kerkvaders. Naast Patriarch Johannes Chrysostomos en Paus Leo de Grote werd verwezen naar Cyrillus van Jeruzalem, wiens catechetische homilieën de diepte van de liturgische handelingen uitlegden in samenhang met de grote leerstellige en morele waarheden van het geloof.

Waar velen een geweldige tegenstelling menen te ontdekken tussen het Tweede Vaticaans Concilie en het Concilie van Trente (dat bedoeld was om een katholieke hervorming op gang te brengen ten tijde van de opkomst van het protestantisme), daar ziet de spreker juist een grote gelijkenis tussen het opzet van beide kerkvergaderingen. Ook de concilievaarders hadden in de jaren zestig van de vorige eeuw niet de bedoeling om een tsunami te ontketenen, maar *‘om verder de liturgie te hervormen, niet in een geest van verandering of creativiteit, maar in een geest van grotere trouw aan de Overlevering’*. Toen Mgr. Bugnini, de man die de liturgische hervorming moest coördineren, echter een radicale hervorming doorvoerde, zagen vele priesters daarin een kans om allerlei misbruiken te laten binnensluipen in de liturgie.

E.H. François zag, in de lijn van de Paus, geen tegenstelling tussen de preconciliaire en de postconciliaire Kerk en liturgie. Met name werd het Latijn niet afgeschaft en werd het niet verboden *‘met de rug naar het volk’* te celebreren. De oorsprong van de misvattingen is volgens hem te vinden in *‘een grote morele crisis die ontstaan is in de jaren ‘50’*: *‘De christenen, de leken en de priesters, namen de oproep tot heiligheid niet au sérieux. Als ze maar in staat van genade waren dankzij de sacramenten, was dat voldoende. Dat leidde tot instorting van allerlei christelijke instellingen: huwelijksmoraal, onderwijs en catechese, enz.’*

De spreker eindigt met even op een rijtje te zetten wat de Paus zoal doet om misgroeiingen recht te trekken. Hij geeft de voorkeur aan kleine stapjes i.p.v. een massieve restauratie. Naast *Summorum Pontificum*, dat de oude liturgie uit het verdomhoekje haalde, zien we dat hij aandacht vraagt voor een geest van aanbidding, voor het vieren *ad orientem/ad majestatem*, voor een juistere invulling van de actieve deelname van de gelovigen, voor momenten van stilte en voor de schoonheid in de liturgische vormgeving. Zo zien we dat de kwestie van het gebruik van het Latijn als taal van de Kerk door de Heilige Vader ingekaderd

wordt in een veel breder spectrum en we kunnen daar alleen maar dankbaar om zijn: aan de Paus om dit op gang te brengen en aan de spreker om ons erop te hebben gewezen. ■

(mgr.dr.) L. De Maere
pastoor St.-Jacob Antwerpen
voorzitter VWHLL

Lezers vragen

Wat zijn de taken van de lector en de acoliet?

Over de bedieningen tijdens de eucharistie, buiten die van de diaken en van het Godsvolk, zijn er twee die een bijzondere aandacht krijgen in de *Algemene Inleiding van het Romeins Missaal*, nl. die van acoliet en van lector:

De *acoliet* wordt aangesteld voor de dienst van het altaar en tot hulp van de priester en de diaken. Zijn voornaamste taak bestaat erin het altaar en de gewijde vaten gereed te maken en de eucharistie, waarvan hij de *buitengewone* dienaar is, aan de gelovige uit te delen

De *lector* wordt aangesteld voor de voorlezing van schriftlezingen met uitzondering van het evangelie. Hij kan ook bij de voorbede de gebedsintenties aanbrenge en — wanneer er geen psalmist is — de psalm tussen de lezingen voordragen.

Opdat de gelovigen bij het beluisteren van de schriftlezingen in hun hart een voelbare en levendige belangstelling zouden ondervinden, moeten de lectoren die deze functie uitoefenen, ook al zijn ze niet hiertoe aangesteld, werkelijk geschikt zijn en voorbereid.

Uit deze teksten blijkt dus dat er een *aanstelling* bestaat voor die twee bedieningen. Die twee aanstellingen zijn een vereiste tussenstap voor wie clericus zal worden gewijd.

Sinds de liturgische hervorming van het Concilie Vaticanum II, wordt een oud gebruik van de Romeinse liturgie opnieuw ingevoerd, te weten dat sommige lectoren of acolieten aangesteld kunnen zijn ook als een verdere wijding tot diaken of priester niet de bedoeling is.

In overeenstemming met de traditie is die aanstelling niet onmisbaar om de daarbij horende functie te vervullen. De aanstelling is beperkt tot mannen die de leeftijd hebben bereikt zoals bepaald door de bisschoppenconferentie. In onze streken werd die leeftijd tot op heden niet uitdrukkelijk bepaald. In de Verenigde Staten is die leeftijd achttien. De aanstelling gebeurt door een voorgeschreven ritus, uitgevoerd door de bisschop of een hogere overste van een religieuze orde, die op hun beurt volmacht kunnen geven aan een priester om iemand aan te stellen.

Een bedienaar die het priesterkoor binnentreedt of verlaat, wordt verondersteld een diepe buiging (een lichaamsbuiging) naar het altaar te maken, tenzij het Allerheiligste sacrament daar is bewaard; in dat geval, maakt hij een kniebuiging.

De kledij van de acoliet en van de lector zijn in principe de albe of een ander gewaad dat voor de streek is goedgekeurd. Algemeen wordt aangenomen dat de toog met superplie *de facto* zijn goedgekeurd. Voor de niet aangestelde lectoren, en dus ook voor de vrouwen, wordt in de praktijk aanvaard dat ze geen bijzonder gewaad hoeven te dragen. ■

(dr.) Pierre François, pr.

Lingua vivens

In deze aflevering van onze rubriek staan we even stil bij het Gregoriaans, dat na het jongste concilie in veel kerken moest wijken voor eigentijdse liederen in de volkstaal. Toch beleefde het Gregoriaans sindsdien een onverwachte heropbloei en bleken bijv. enkele monastieke opnames echte hits: na de benedictijnen van Silos in Spanje met *Canto Gregoriano* (1994) en de cisterciënzers van Heiligenkreuz in Oostenrijk met *Chant* (2008) hebben nu de benedictinessen van Notre Dame de l'annonciation (Le Barroux) in Frankrijk een contract getekend voor een Gregoriaanse CD. Ook de Vlaamse abdij van Averbode speelde op deze trend in met een recente CD en

de begeleidende publicatie *Klanken van stilte. Gregoriaans beleven. Geschreven én gezongen door norbertijnen van Averbode* (Altiora, 2009, 141 p.).

De hoofdbrok van dit keurig uitgegeven boek bestaat uit de teksten van de bijgevoegde CD. Een opname van een zondagsvesperdienst vult de ene helft van deze CD en daarna volgt er een bloemlezing uit het norbertijner repertoire van het Gregoriaans (de vaste gezangen van de zesde mis en acht hymnen, responsoria en andere misgezangen). De abdijs van Averbode bezit overigens een 15de-eeuws handschrift dat belangrijk is voor het wetenschappelijk onderzoek naar de premonstratenzervariant van het Gregoriaans, dat merkwaardig genoeg zelfs veertig typemelodieën voor antifonen meer kent dan het Romeinse standaardrepertoire.

Het boek wordt ingeleid met enkele beschouwingen van de abt van Averbode, Jos Wouters, die de Bijbelse en liturgische context van het Gregoriaans benadrukt. Jos Bielen, die op de CD enkele composities van J.S.Bach en V.Lübeck vertolkt op het moderne Verscheurenorgel in de abdijkerk, schetst vervolgens de historische achtergronden van zowel het Romeinse als het norbertijnergregoriaans. Marc Fierens, één van de drie *cantores* in de CD-opname, bespreekt de geestelijke ervaring die voortvloeit uit het zingen (of beluisteren) van het Gregoriaans en wijst er terecht op dat deze muziek nog altijd het best tot haar recht komt in de liturgie. Hij staat ook

stil bij de betekenis van het Latijn, “voor velen een oude en onbegrijpelijke taal” (p. 27). Dit laatste belet niet dat het Gregoriaans het besef van een diepere Aanwezigheid kan opwekken. “Dat het om Latijnse teksten gaat, is in dit opzicht een voordeel: de Latijnse gezangen bevrijden van het uitgeholde dagelijkse taalgebruik en leiden ongemerkt binnen in een woordeloos taalspel dat verschillende betekenissen opwekt” (p. 31). Dit blijkt ook uit de paradoxale titel van het boek: “Stilte: klanken en woorden zijn overbodig geworden” (p. 37). Helaas wordt dit niet in al zijn consequenties doorgetrokken in de CD-opname, waar de Schriftlezing (Rom. 12, 9-12) en de oratie in het Nederlands vertolkt worden. Zelf zouden we het passender gevonden hebben als de vespers volledig in het Latijn werden uitgevoerd.

Het mooi geïllustreerde boek wordt besloten met een historische schets van de 875-jarige geschiedenis van de abdijs van Averbode door archivaris Herman Janssens en de technische gegevens over de CD-opname. Voor kenners betekenen dit boek en de CD een smaakmaker om zich verder te verdiepen in het norbertijnergregoriaans. Voor leken — en op muzikaal vlak behoren ook veel hedendaagse priesters en andere liturgische medewerkers daartoe — biedt het hopelijk een uitnodiging om zich op hun beurt te laten raken door de geestelijke ervaring van het Gregoriaans. ■

Kurt Priem, pr.

Colofon

De Vlaamse Werkgroep voor Hedendaagse Latijnse Liturgie (VWHLL) ijvert voor een volwaardig gebruik van het Latijn in de postconciliaire liturgische praxis, naast de volkstaal.

Redactie: Lange Nieuwstraat 73 — 2000 Antwerpen

Wetenschappelijk comité: mgr.dr. J.F. Lescauwaet M.S.C., hulpbisschop emeritus, Haarlem — dr. J. van Reeth, Faculteit Vergelijkende Godsdienstwetenschappen, Antwerpen — E.H. J.M. Audenaert, Pauselijke Universiteit van het H. Kruis, Rome,

E-post: jacobus.antverpiaie@pandora.be

Webpagina VLL: www.latijnseliturgie.nl (Nederlandse Vereniging voor Latijnse Liturgie)

Verantwoordelijke Uitgever: L. De Maere (op het redactieadres)

Periodiciteit: halfjaarlijks, in het voor- en in het najaar

Gewone Nieuwsbrief per post à minimum 5 € per jaar, E-brief via uw elektronisch adres à minimum 3 €. Beide versies zijn uiteraard identiek! Overschrijving IBAN: BE58 8900 2419 6679, BIC: VDSP BE91 met duidelijke vermelding van uw adres en ‘Nieuwsbrief’ resp. ‘E-brief’.

U kan ook steeds een geschenkabonnement voor iemand aangaan!

© 2010 Vlaamse Werkgroep voor Hedendaagse Latijnse Liturgie